

identitat de matís i de to estilètic (aquesta *e* no és, doncs, índici de llatínisme sinó d'identificació merament ortogràfica, per part dels escribes, amb el mot llatí ben conegut): vegeu els nombrosos exemples que n'apleguen els diccionaris *Ag.* i *AlcM.*

A part dels *CostTort.*, les *Històries Troianes* i altres textos medievals, n'hi ha molts d'Eiximenis, un de tants aquest: «e si han oportunitat faran una gran fòvea pregona, cuberta, a la dita boca e portals»; «qui fa alguna fòvea en loc públic, o si fa parets de peres mal compostades, o mal fermades, o payla o espines hi posarà, per raó de cremar, o y metrà foc» (*Cost. de Tortosa*, 32). Des del punt de vista lexicològic no hi ha, doncs, cap objecció a fer a l'etimologia de Balari, car no desatenguem la versemblança que a provocar o consolidar la metàtesi vagi contribuir des d'antic la influència de la família de *bufar* (amb variant *bof-*) i la de *bullofa*, *bombolla*, etc. Jo mateix, doncs, vaig acceptar-la ja el 1937 (*TopHesp.* II, 122).

El fet que FOVEA es vagi conservar en varietats romàniques molt afins a la catalana, ens hi mou també. I alguna mostra en forma inequívoca i íntegra el consonantisme i vocalisme del mot llatí, amb evolució fonètica hereditària ben clara i amb ús topogràfic ben semblant o igual, com l'alt-aragonès *ueba*, resultant de *foiba* < fòbia fòvĒA (car tinguem ben present que en aragonès la iod provoca i no pas impedeix la diftongació, com ho fa en castellà). *Fueba* s'empra a tot l'Alt Sobrarbe i extrem occidental de Ribagorça, i amb caràcter alhora apellatiu i toponímic (genèric o estereotipat), sovint idèntic al de *bòfia*, sovint també amb aplicació més ampla, a tota una rodalia enclotada: p. ex. *la Fueba Alta* i *la Fueba Baja* és el nom de dues valls afluentes de l'alt Cinca (veg. el mapa Schrader), i en una bona dotzena d'indrets en la conca dels afluent d'aquest riu i de l'Ara, en particular *La Fueba* és la gran clotada al peu de la Peña Montañesa, cap a Foradada de Toscar i Toledo de Lanata; però també en molts paratges d'extensió més reduïda: *la Fueba* a Escarrilla, *Fubiòn* Nerín, *O Fobón* i *A Refoba* Escuaín, diverses *Fova(s)* Panticosa.

A Gascunya, sector pirinenc, en tenim representants no menys fidels a la integritat dels sons llatins, com els que cita Rohlfis (*Le Gc.*, § 188), o *bobio* nom d'una cova en el Gers (Polge, *Mél. Phil. Gers.*, 1960, 38). Altrament, tenim ben conspicus el reto-rom. *foppa* (que s'estén fins al milanès *fopa*, i amb una curiosa coincidència amb la nostra metàtesi, Brescia *pofa*, REW, 3464), que és comú a les principals varietats grisones, no sols de l'Engadina sinó de la Sobre-selva, on és ben coneguda *La Foppa*, comarqueta més avall de Disentis, cap a Uors-la-Foppa.¹

En fi hi ha el val. *foia*, toponímicament *Foio*, i el cast. *hoya*, *boyo*. *Foia* no és mot estrictament català, però sí ben autòcton, de nissaga mossàrab. Ens duria lluny ací donar proves complides de l'enorme autoc-tonia i arrelament de *foia* en valencià; car més relleu encara que la seva enorme i universal freqüència en la toponímia de tot el Regne, té la seva presència com a apellatiu plenament vitenc, aplicat no sols a una

clotada, sinó fins i tot a camps fèrtils, amb ben escassa concavitat, on les aigües puguin ajuntar-se poc o molt, amb caràcter passatger, en temps de pluges, o especialment aptes per al regatge natural. Ens en dispensarà en gran part l'article HOYA del DCEC, al qual remeto.

En tots aquests mots (llevat de l'aragonès i la forma del Gers) hi ha alguns detalls fonètics que no coincideixen del tot, o no ben segurament, amb els del mot llatí (també en el cast.-mossàrab sobta la desaparició de la -v-, fins al punt que s'havia pensat a derivar-lo de FODERE, però no cal car la dissimilació i la diferenciació pogueren ajudar a eliminar la -v-, veg. DCEC). ¿Es realment d'esperar que en l'alpí *foppa*, el nexa -bĭ- passant per **fobbja*, **fobba*, sofrís ensordiment? Que -vĭ- passi a -bbĭ- no té certament res que ens hagués de deturar gens: recordem-nos que no és sols normal en italià sinó en català, castellà, mossàrab, etc., basti'ns recordar el cas de *gàbia* CAVEA, *llabi* al costat de *llavi*, etc. Que una -bb- (combinació més aviat extraordinària) s'ensordeixi, tampoc no és xocant. Que tot es produeixi alhora, no podem assegurar que sigui obstacle ferm. Però solament els especialistes alpins podran eliminar tots els escrúpols que això causa. És tot el conjunt que arriba a fer pensar. Però sobretot perquè prenent les coses des de l'ascendència remota, això coincideix amb problemes més greus, segurs i arduos. Són conegudes les disputes entre indoeuropeïstes relatives a l'origen del ll. *fovea*. És un punt en què van discrepar molt, entre altres, Meillet i Ernout d'una banda, i Walde de l'altra (amb els seus col·laboradors Hofmann i Pokorny que, almenys en part, es posaren més aviat de la banda de Walde). Meillet negava que una GH- indoeuropea pugui donar f- llatina, de manera que Ernout² admetia que el llatí *fovea* podia ser un dialectalisme, i tots dos s'oposaven a la tesi de Walde que, excepcionalment, en el veïnatge de *u*, GH- pogués donar f- llatina. Llavors això s'oposaria a la identificació amb l'homèric *χελή*, que significava només 'cau d'una serp', tampoc no dona una clara correspondència semàntica. El mot en grec a penes és res més que homèric: Píndar, Plutarc i el joni Nicandre de Colofó el podien copiar simplement d'Homer. Si el tardà Nicandre (S. II a. C.) escriu *χελη*, pot ser per llicència poètica, de manera que no és gens segur que la base prehellènica fos GHEVEIĀ, ni és clar que això vingui de l'arrel de *χέρω* «fundo» o de la de *χάος* 'el badar-se, obrir-se' (arrel al capdaval d'existència incerta entre les antigues indoeuropees, amb extensió molt limitada i sentits heterogenis). Més aviat, doncs, és atraient la tesi de Meillet i Ernout que *fovea* podria ser d'origen tirrè o etrusc, més que més trobant un *fauissae* en Varró i Festus per a 'cavitats que serveixen de cisterna o de runar al costat d'un temple', car la terminació -issa i el signific hieràtic ens criden realment cap aquest costat. I no oblidem que al capdaval l'homèric *χελή*, l'etruscoide *fauissae* i el ll. *fovea* pogueren tenir també un comú origen «mediterrani», ço que ja no toparia amb cap objecció fonètica sòlida, llavors. Ara bé, és sabut que